

Urmare a Războiului Crimeii (1853-1856), partea din Tratatul de la Paris, semnat în 18/30 martie 1856, referitoare la Principatele dunărene prevedea, pe lângă înlăturarea protectoratului rus, menținerea suzeranității otomane, însă sub garanția (protecția) colectivă a puterilor europene (Anglia, Austria, Franța, Prusia, Rusia, Turcia și Regatul Sardiniei), recunoașterea independenței administrative a Principatelor, obligativitatea Rusiei de a ceda Moldovei o suprafață de 5.000 km² din teritoriul celor trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad, Ismail) precum și crearea unei comisii speciale de anchetă însărcinate să meargă la București, în vederea strângerii de informații necesare formulării de recomandări asupra formei de guvernământ a Principatelor dunărene. Or, pentru prima dată în istoria acestora, puterile garante au hotărât crearea unei Adunări *ad-hoc* în fiecare dintre cele două Principate, adunări consultative cu misiunea de-a face cunoscută comisiei speciale de anchetă opinia publică română asupra problemelor importante din interior. Informațiile culese urmau să fie prezentate unei conferințe a puterilor garante, cărora le aparținea decizia finală cu privire la noua formă de guvernământ.

Alegerile, din 1857, pentru Adunările *ad-hoc* au fost câștigate de partida „unionistă” din ambele țări, partide care fuseseră însuflețite de întoarcerea din exil a unor boieri „pașoptiști”, precum

Constantin A. Rosetti și Ion I. Brătianu, în Țara Românească.

Cele două adunări, în sesiunile „parlamentare” din septembrie-decembrie 1857, au întocmit și votat proiecte de rezoluții.

1857

7/19 octombrie 1857 – Ședință a Adunării *ad-hoc* a Moldovei (cu majoritate unionistă) în care Mihail Kogălniceanu prezintă un proiect de rezoluție – de altfel, votată – ce cuprinde „dorințele fundamentale” ale românilor moldoveni, printre care: unirea Principatelor dunărene într-un singur stat sub numele de România și instaurarea, pe tronul țării, a unei dinastii (succesiune ereditară) de neam domnesc european.

Proiectul de rezoluție al Adunării *ad-hoc* a Moldovei*

(7/19 octombrie 1857)

Luând în privire că dorința cea mai mare, cea mai generală, acea hrănită de toate generațiile trecute, acea care este sufletul generației actuale, acea care împlinită va face fericirea generațiilor viitoare este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legitimă și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia suntem același popul, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceiași limbă, aceiași religie, aceiași istorie, aceiași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceiași misie de împlinit.

Adunarea *ad-hoc* a Moldovei, pășind pe calea ce i s-a prescris de către Tratatul de la Paris

<din 18/30 martie 1856>, adevă începând a rosti dorințele țării, în toată curățenia cugetului, neavând în privire decât drepturile și folosul nației române, declară că cele întâi, cele mai mari, mai generale și mai naționale dorinți ale țării sunt:

1. Respectarea drepturilor principatelor și îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor lor capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634.

2. *Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România* (s.n.).

3. *Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării* (s.n.).

4. Neutralitatea pământului principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredințată unei obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate puterile nației.

Toate aceste sub garanția colectivă a Puterilor care au subscriș Tratatul de Paris.

* *Acte și documente relative la istoria renascerei României, publicate de D.A. Sturdza, C. Colescu-Vortic, Ghenadie Petrescu, D.C. Sturdza și I.I. Krupenski, vol. VIII, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1900, p. 343-344; în Bogdan Murgescu (coord.), Istoria României în texte, București, Corint, 2001, p. 214.*

În Ședința Adunării *ad-hoc* a Țării Românești (cu majoritate unionistă) din 8/20 octombrie 1857, Constantin A. Kretzulescu a prezentat o rezoluție – votată a doua zi în unanimitate – care cuprindea cereri asemănătoare rezoluției moldovene.

Cererea înscăunării unei dinastii străine era determinată de dorința de a pune capăt luptelor pentru domnie între familiile boierești, confruntări intestinale ce fuseseră folosite de Marile Puteri vecine – Austria, Rusia, Turcia – pentru a interveni în afacerile interne ale Principatelor române.

Prin acest proiect, mișcarea națională avea în vedere înlăturarea competiției destabilizatoare

dintre marile familii pământene. În vreme ce conservatorii doreau în fruntea țării o mână forte, pentru liberalii-radicali (de stânga), prințul străin trebuia să contribuie la accelerarea ritmului procesului de modernizare și să asigure, prin legăturile sale de familie, o cât mai rapidă integrare a țării în rândul statelor suverane și independente ale Europei.

1858

26 martie/7 aprilie 1858 – Comisia internațională de anchetă prezintă puterilor garante raportul său privind Principatele dunărene.

7/19 august 1858 – Ședință a Conferinței de la Paris (mai-august 1858) a reprezentanților celor șapte Mari Puteri privind organizarea Principatelor române, seanță în care se semnează Convenția de la Paris, document prin care „Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești” primeau dreptul de a se administra, de aici înainte, nestânjenit și fără amestec din partea Înaltei Porți, care, însă, rămâne puterea suzerană.

Redactată în spiritul ideilor liberale cu care membrii comisiei de anchetă veniseră în contact la București, Convenția de la Paris prelua, de fapt, atribuțiile unei constituții. Iată cele mai importante stipulații prevăzute de această „constituție”: câte o adunare legislativă pentru fiecare Principat, aleasă pe o perioadă de 7 ani; o Comisie Centrală la Focșani pentru a dezbate proiectele de lege de interes comun; *câte un domn în fiecare Principat, ales pe viață de adunarea legislativă*; câte un consiliu de miniștri răspunzător în fața adunării legislative; armate naționale separate sub ascultarea aceluiași comandant suprem; inamovibilitatea

judcătorilor și independența lor față de puterea executivă; o Curte de Casație comună la Focșani; egalitate în fața legii și dreptul oricărui cetățean de a ocupa, pe baza meritelor sale, orice funcție publică.

În prelungirea acestor ultime două prevederi, Convenția de la Paris din 7/19 august 1858 *abolea rangurile și privilegiile boierești*. Sistemul electoral fiind însă cenșitar – adică drept de vot în funcție de avere –, numărul electorilor se limita la câteva mii de persoane, în majoritatea lor din rândurile marii moșierimi și burgheziei înstărite.

Două comisii provizorii urmau să supravegheze alegerea noilor adunări legislative, care, la rândul lor, urmau să aleagă pe cei doi domni.

În ceea ce privește contextul internațional favorabil constituirii unor noi state naționale europene: „Principatele <Unite> se aflau într-un moment în care, în Europa, se formau două state noi, enorme, Germania și Italia. Dar se formau și aici la noi și noi aparțineam aceluiași «cuptor»” (Mircea Malița), sau creuzet istoric.

1859

5/17 ianuarie – Favorabilă unirii, Adunarea Legislativă a Moldovei alege pe tronul țării un „unionist” susținut de liberali, Alexandru Ioan Cuza.

24 ianuarie/5 februarie 1859 – Adunarea Legislativă a Țării Românești, dominată de conservatori, își alege, la rândul ei, domnul: Alexandru Ioan Cuza.

Elanul patriotic și voința politică ale întregului neam precum și competența juridică a politicienilor români au pus puterile europene în fața faptului împlinit: convenția din 1858 nu prevedea ca o aceeași persoană să nu poată fi aleasă în

ambele Principate. Se realiza astfel Unirea *de facto* a Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești – „pohta ce-am pohtit...”.

1/13 aprilie 1859 – Conferința de la Paris – majoritatea reprezentanților Puterilor celor mari (Anglia, Austria, Franța, Prusia, Rusia, Turcia și Regatul Sardiniei) recunosc, *de jure*, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor Unite.

Austria și Imperiul otoman, puterea suzerană, o vor face în 25 august/6 septembrie 1859, fiind astfel consacrată Unirea, în persoana lui Cuza, a celor două Principate, prima etapă spre realizarea deplină a Marii Uniri.

1861

22 noiembrie/ 4 decembrie 1861 – Cancelaria Sultanului emite „firmanul de organizare administrativă a Moldovei și Valahiei”, act prin care se acceptă unirea administrativă și politică a principatelor (un singur guvern și o singură adunare electivă), însă numai pe timpul domniei lui Cuza.

11/23 decembrie 1861 – Proclamație către națiune prin care „alesul” națiunii, Alexandru Ioan Cuza, anunță „acest fapt măreț, dorit de generațiile trecute”, anume că „Unirea este deplină, <că> naționalitatea română este întemeiată”.

1862

22 ianuarie/3 februarie 1862 – Conservatorul Barbu Catargiu formează primul guvern unitar al României (ianuarie/

februarie–iunie 1862); în 24 ianuarie/5 februarie 1862, se deschide, la București, sesiunea primului Parlament al României în fața căruia Alexandru Ioan Cuza proclamă „Unirea definitivă a Principatelor” cu capitala la București.

1863-1865

ianuarie-februarie 1863 – Se încheagă, la nivel național, alianța dintre liberalii-radicali și conservatori, înțelegere care urmărește detronarea lui Cuza și, conform rezoluțiilor Adunărilor *ad-hoc* din octombrie 1857, înscăunarea unui prinț străin, ales dintr-o familie domnitoare europeană.

2/14 mai 1864 – „Lovitura de stat de la 2 mai” conduce la dizolvarea prin decret a Adunării Legiuitoare a României, care se opunea reformelor, mai cu seamă legiferării reformelor agrare și electorale, preconizate de domnitor și de guvernul liberal; acest act de forță a fost ordonat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza (la sugestia primului ministru Mihail Kogălniceanu).

1864–1865 – Reformele lui Cuza și ale primului ministru liberal-moderat Mihail Kogălniceanu.

A doua parte a cărmuirii lui Alexandru Ioan Cuza (1862-1866), atunci ca domnitor al României, s-a caracterizat printr-un amplu program de unificare și de modernizare a instituțiilor românești, program îndeplinit printr-o serie de măsuri constituționale și normative, inițiate de guvernul condus de un fost boier reformator „pașoptist”, liberalul-moderat Mihail Kogălniceanu (1863-1865), prim-ministru (12/24 octombrie 1863 – 26 ianuarie/7 februarie 1865) al celei mai rodnice perioade

a cărmuirii lui Cuza, cea a reformelor radicale: Legea secularizării, în folosul statului român, a averilor mănăstirești aparținând atât așezămintelor monastice pământene, cât și celor închinatelor „Locurilor Sfinte” (Muntele Athos, Meteora, Patriarhiile de Constantinopol, Antiohia, Ierusalim etc.) – adică a unor bunuri funciare (moșii) reprezentând cca 25% din suprafața totală a țării (17/29 decembrie 1863); adoptarea, prin plebiscit, a unei noi constituții (*Statut dezvoltător al Convenției de la Paris*) (10/22 mai–14/26 mai 1864), care însă subordona legislativul domnitorului (ce deținea dreptul unic de a iniția o lege și dreptul suprem de veto asupra proiectelor de lege adoptate de Adunarea Legislativă); adoptarea unei noi Legi electorale a cărei urmare a fost o creștere substanțială a numărului persoanelor cu drept de vot (de la 5.000, la aproape 800.000) (2/14 iulie 1864); decret domnesc privind înființarea Universității din București cu facultățile de drept, filozofie (litere) și științe (4/16 iulie 1864) (1860 – inaugurarea Universității din Iași); promulgarea, prin decret, a Legii rurale (agrare) care, pe lângă recunoașterea drepturilor depline ale țăranilor *clăcași* asupra pământului pe care îl aveau potrivit prevederilor legale anterioare (prin împroprietărirea a cca 500.000 de familii), desființa definitiv *claca* (efectuarea unui anumit număr de zile de muncă în folosul stăpânului terenului, aflat în posesia clăcașului), *zeciuiala* (dare reprezentând a zecea parte din toate produsele) și alte dări și obligații în muncă (14/26 august 1864); decret privind înființarea Școlii de bele-arte din București (2/14 noiembrie 1864); promulgarea unui nou Cod penal – alcătuit după modelul Codului penal francez (din 1810) și al Codului penal prusian (din 1851) – (2/14 decembrie 1864); promulgarea unui nou Cod Civil – alcătuit după modelul Codului napoleonian și al Codului civil italian –, care garanta individului

libertatea personală și cetățenilor egalitatea în fața legii și apăsura proprietatea privată (4/16 decembrie 1864); Legea asupra instrucțiunii publice (învățământului general), care, printre altele, stabilea gratuitatea și obligativitatea învățământului primar (5/17 decembrie 1864).

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza au fost create, într-un ritm rapid, aproape toate domeniile de activitate, instituțiile trebuincioase unui stat național și modern. Astfel, se deschidea, prin reforme de natură structurală, cărarea, încă nebătută, a „modernizării” și „profesionalizării” societății românești (cf. *Reprofesionalizarea României*, p. 18).

În ceea ce privește urmașul la coroana României, Alexandru Ioan Cuza se gândise să desemneze pe cineva și, până la urmă, se pare că se oprise, spre surprinderea tuturor, la o prințesă rusă. Deci persista mai vechea idee a prezenței unui domn străin pe tronul tânărului stat român. Însă Cuza s-a îndepărtat de această posibilitate, ceea ce a nemulțumit pe multă lume, atât în țară – unde, Adunarea *ad-hoc* a Moldovei, în ședința din 7/19 octombrie 1857, se pronunțase pentru „Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România” și pentru „Print străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării –, cât și în afară, în cercurile politice favorabile „proiectului străin”.

1866

10/11 (22/23) februarie – „Monstruoasa coaliție” îl debarcă pe Alexandru Ioan Cuza, silit să abdice în noaptea de 10/11 (22/23) februarie 1866 și obligat să se exileze.

Pe plan internațional european, curtea de la Sankt-Petersburg sprijinise unirea Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești, convinsă fiind că noul stat avea să-și ducă traiul în câmpul de gravitație al Imperiului rus. Or, percepția fostului „protector” rus era că România lui Cuza – în strădania sa de a limita pătrunderea influenței rusești în țară – și-a constituit un potențial militar superior ponderii sale politice și, mai mult, sprijinea mișcările național-revoluționare din cele trei imperii învecinate: polonezii în Rusia, ungurii în Austria, bulgarii și sârbii în Imperiul otoman. Factor de instabilitate în zona de influență țaristă, România trebuia deci să dispară, Sankt-Petersburgul hotărând să acționeze în vederea revenirii la situația de dinainte de 1859, când Principatele Moldova și Țara Românească erau separate (vezi Florin Constantiniu, p. 235).

În timp ce uneltirile rusești pregăteau „dezunierea” principatelor, pe plan intern, ritmul alert și caracterul radical al reformelor au nemulțumit atât pe conservatori – „atinși” de pretinsul „revoluționarism” al lui Cuza întrupat, mai cu seamă, în reforma agrară și electorală –, cât și pe liberalii radicali, opozanți, în frunte cu C.A. Rosetti și I.C. Brătianu, ai „autoritarismului” domnesc al „moderatului” (*sic*) Cuza, care dizolvase Adunarea Legislativă (lovitura de stat din 2/14 mai 1864). „Monstruoasa coaliție” – o solidaritate temporară alcătuită din două curente politice radical opuse – avea să-l debarce în cele din urmă pe Alexandru Ioan Cuza, silit să abdice în noaptea de 10/11 (22/23) februarie 1866 și obligat să se exileze.

După abdicarea lui Cuza a fost alcătuită o Locotenență Domnească compusă din conservatorul Lascăr Catargiu, din partea Moldovei, liberalul general Nicolae Golescu, din partea Țării Românești, și generalul Nicolae Haralambie, din partea armatei. Guvernul provizoriu era condus de Ion Ghica.